

Український патріот з роду Тобілевичів

Які асоціації у вас виникають при згадці прізвища Тобілевич? У більшості людей це театр, вистави, сценарії, п'єси, а також актори, письменники, корифеї, громадські діячі, які зробили вагомий внесок у справу відродження національної ідентичності українського народу та культурно-мистецького розвитку професійного реалістичного театру. Погодьтеся, немало як для одного шляхетського роду. Але серед його славних представників був і військовий, який у своєму розвитку пройшов шлях від російського прапорщика до наставника українських націоналістів. Знайомтеся: Микола Миколайович Тобілевич -учасник національно-визвольного руху українців у першій половині ХХ століття. Син українського режисера Миколи Карповича Садовського (Тобілевича) та актриси Євгенії Базилевської народився 26 березня 1897 року та жив з матір'ю у Прилуцькому повіті Полтавської губернії. Його брат Юрій (1899-1909) помер ще в дитячому віці. З 1910 року юнак навчався у Прилуцькій гімназії, а потім у Єлисаветградському кавалерійському училищі. В Єлисаветграді свого часу працювали і навчалися також його рідні дядьки: драматург Іван Карпенко-Карий, знаменитий актор Панас Саксаганський, батько Микола Садовський, побратим по зброї Євген Маланюк. З останнім Миколу Тобілевича доля зведе вже на еміграції у Подєбрадах (Чехословаччина). Але поки що, наш герой закінчує кавалерійське училище в 1917-му, який став роком останнього випуску в історії саме цього навчального закладу.

Тим часом, політична карта Європи стрімко змінювалась. Внаслідок I-ї світової війни, розпадається Російська імперія і на її уламках починається українське державотворення. В буремні роки Української революції (1917 - 1921) боротьба за УНР тривала кожен день, досить часто зі зброєю в руках. Одразу, після приходу до влади гетьмана Павла Скоропадського у 1918 році, Микола Тобілевич назначається молодшим старшиною кінного дивізіону при Головному управлінні Генерального штабу Української Держави. Вже через півроку 21-річний військовик – командир сотні кінно-гонецького полку Головного управління Генерального штабу Армії Української Держави. В період Директорії, з лютого 1919 року він командує сотнею Лубенського кінного полку, а у квітні призначений старшиною для доручень командувача Східного фронту Дієвої армії УНР генерал-хорунжого Всеволода Змієнка. Через два місяці знову командування, але тепер вже сотнею 2-го кінного полку ім. Максима Залізняка армії УНР. А потім Микола опиняється в іншій армії, теж українській, але приналежності до роду військ не змінює. Завзятий кавалерист (далася взнаки ґрунтовна освіта в Єлисаветградському училищі) з 30 квітня 1920 року стає молодшим старшиною 2-го Галицького кінного полку УГА. Влітку того ж року призначається старшиною для зв'язку при частинах польської армії, а восени – сотником (капітаном) генерал-квартирмейстерства Генштабу Армії УНР.

Після відступу української армії за р.Збруч, Микола Тобілевич, прямуючи через Львів, потрапляє до табору інтернованих вояків у Каліші (Польща). Там, за колючим дротом активізується культурне життя: уродженець Новоархангельська Є. Маланюк організовує літературний часопис «Веселка», починає діяти драматичне товариство ім. М. Садовського. В Ужгороді він зустрічається зі своїм батьком, якому довелося тимчасово виїхати за межі тогочасної України, та... майбутньою дружиною Євгенією Гладиковою. Утрюх вони дісталися Праги (Чехословаччина). В листопаді 1921 року М.Тобілевич брав участь у Другому Зимовому поході. Згідно наказу Головної управи Війська УНР йому було присвоєно звання підполковника. За порадою державного діяча УНР

Д. Антоновича, у 1923 році, вступив на філософський факультет Українського вільного університету в Празі.

В еміграції він листувався з рідними (М. Садовським, Є. Базилевською, С. Тобілевич), які проживали в окупованій більшовиками Україні. Епістолярна спадщина зберігається в рукописному відділі Інституту літератури імені

Т.Г. Шевченка НАН України та МТМКУ (музей театрального, музичного та кіномистецтва України) і є цінним джерелом для істориків. З неї можна зробити висновок, що між сином та батьком були дружні стосунки, підтримував він його не лише порадами, а й матеріально. Зокрема, в одному із листів М. Садовський пише: "Ти питаєш чи не важко мені буде підтримати тебе на три... місяці? Про те і не думай. Я ще здатний оскільки до праці, що можу заробить, а ти у мене один, про що ж річ? [...] По цій адресі, що ти прислав, я негайно пошлю гроші в одно місце 30, а в друге 15 карбованців, разом вийде 45 карбованців, сиріч 22 доллари" [...]. Однією з адрес, куди надсилалися кошти з Києва, було село Глодоси Злинського району Зінов'євської округи, де проживали батьки відомого учасника Української революції, хорунжого армії УНР Фотія Мелешка (1889, Глодоси, Єлисаветградський повіт, Херсонська губернія – 1970, Нью-Йорк, США). Справа в тому, що він був репетитором Тобілевича молодшого із загальноосвітніх предметів і знайшов спосіб допомогти своїм рідним, домовившись таким чином про оплату своєї праці. У 20-х роках минулого століття Микола одночасно навчався і на робітничій спеціальності. Це підтверджується у листі М. Садовського до сина: [...] "Взагалі, ти добре оце надумався повчитись на фабриці на механіка. Доктор філософії одно, а механік до того в додаток – ще краще" [...].

Підполковник армії УНР М. Тобілевич був співзасновником та провідним членом української громадсько-політичної організації «Легія Українських Націоналістів», що діяла у 1925-1929 рр. і стала однією з засновниць Організації Українських Націоналістів (ОУН). З 1927 року Легія почала видавати свій пресовий орган – місячник «Державна Нація». Центр ЛУН перебував у м. Подебради (Чехословаччина) і гуртувався навколо Української господарської академії, студенти та викладачі якої,

наддніпрянські українці, становили більшість організації. В авангарді українського націоналістичного руху був і наш земляк, сотник Армії УНР, письменник, культуролог та публіцист Євген Филімонович Маланюк.

Доктор філософії Микола Тобілевич – член ОУН (Організації Українських Націоналістів) від першого дня її заснування у 1929 році. З початком німецько-радянської війни, у складі похідних груп ОУН (м) він прямує до "Великої України". У Києві разом із О. Ольжичем, Т. Осьмачкою, О. Телігою, Ю. Шевельовим бере участь у налагодженні діяльності товариства «Просвіта». У період німецького окупаційного режиму стає головою громадської організації «Просвіта» (м.Київ). Окрім відзначення Шевченківських дат, вшанування пам'яті учасників Другого Зимового походу Армії УНР, учасники цієї організації під «прикриттям» просвітництва намагалися, в міру своїх сил і можливостей, допомогти містянам, яких радянська влада залишила напризволяще. З таких акцій можна виокремити створення пунктів харчування, боротьбу з алкоголізмом, лікування хворих, організацію сільськогосподарських курсів і курсів для неписьменних, відзначення релігійних свят та проведення спортивних змагань. Не забували і про заходи, що мали на меті пробудження самосвідомості українців. Серед них були, зокрема, лекції, концерти, виставки, аматорські вистави, видавництво листівок, брошур, українознавчі студії. Поступово діяльність «Просвіти» все менше вписується у концепцію нацистської політики, наслідком проведення якої, були утиски та переслідування просвітян. В 1943 році організацію було закрито через її зв'язок з націоналістичним підпіллям.

Після II-ї світової війни Микола Миколайович Тобілевич залишається в Чехословаччині, продовжує працювати та публікуватися в еміграційних виданнях. Учасник національно-визвольної боротьби українців за власну державність і зятятий націоналіст помер 18 грудня 1963 року в Празі. Похований на Ольшанському цвинтарі, де спочили, після вигнання з батьківщини та поневірянь на чужині, члени Директорії УНР і уряду Павла Скоропадського, воїни армій УНР та УГА, науковці та люди мистецьких професій.

Старший науковий
співробітник КОКМ
Володимир Мельник